

KSILOFON CHOLG'U IJROCHILIGIDA TEXNIK MAHORATNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Samatov Temur Alisher o'g'li

Botir Zokirov nomidagi Milliy estrada san'ati instituti o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15523618>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20- May 2025 yil
Ma'qullandi: 24-May 2025 yil
Nashr qilindi: 27-May 2025 yil

KEY WORDS

Ksilofon, zarbli cholg'ular, texnik mahorat, ijrochilik san'ati, musiqiy mashqlar, ritmik aniqlik, zarbli texnika, musiqa ta'limi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni shakllantirish va rivojlantirishga doir muhim jihatlar yoritilgan. Xususan, ksilofon ijrosida qo'l harakatlari muvozanatini ta'minlash, baraban tayoqchalarini to'g'ri ushlab, turli tezlik va dinamikadagi mashqlarni bajarish orqali texnik ko'nikmalarni mustahkamlash usullari tahlil etilgan. Shuningdek, ijro texnikasini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va individuallashtirilgan mashg'ulotlarning ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari musiqiy maktab va kollejlardagi zarbli cholg'ular bo'yicha ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Musiqa san'ati inson qalbiga bevosita ta'sir etuvchi, unda estetik tuyg'ularni uyg'otuvchi kuchli vositadir. Xususan, zarbli cholg'ular orasida o'ziga xos ovoq sozi va ifoda imkoniyatlari bilan ajralib turadigan ksilofon ijrochilik san'atida muhim o'rin egallaydi. Ksilofon — o'zining boy tembr palitrasi, ritmik imkoniyatlari va ijro texnikasining murakkabligi bilan musiqiy ta'limda alohida e'tibor talab qiluvchi cholg'udir. Ayniqsa, texnik mahoratni rivojlantirish ushbu cholg'uda professional darajada ijro etishni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.

Bugungi kunda musiqa maktablari, kollejlari va oliy ta'lim muassasalarida ksilofon ijrochiligiga bo'lgan e'tibor tobora ortib bormoqda. Ammo shunga qaramay, ushbu cholg'uda samarali ijro qilish uchun zarur bo'lgan texnik ko'nikmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish, to'g'ri metodik yondashuvlarni qo'llash, individual mashg'ulotlarni tizimli tashkil etish kabi masalalar o'z yechimini kutmoqda.

Ksilofon cholg'usining o'ziga xosligi shundaki, unda ijro etish nafaqat musiqiy eshituv va ritmik sezgi, balki aniq va muvozanatli qo'l harakatlari, baraban tayoqchalarining sozlashuv darajasi, mushaklar motorikasi va psixologik barqarorlikni ham talab etadi. Shu boisdan, ksilofon ijrochiligi jarayonida texnik mahoratni rivojlantirish — nafaqat cholg'u chalish texnikasini, balki ijrochining jismoniy va aqliy tayyorgarligini ham o'z ichiga oladi.

Ushbu maqolada aynan ksilofon cholg'usida texnik mahoratni shakllantirish va rivojlantirishning samarali usullari, pedagogik yondashuvlar va amaliy mashg'ulotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, mashqlar tizimini to'g'ri tashkil etish, bosqichma-bosqich murakkablashtirish, turli tezlik va dinamikada ijro qilish orqali ijrochining texnik salohiyatini oshirish yo'llari yoritiladi. Maqola yakunida esa amaliy tavsiyalar hamda dars jarayonida

qo'llanilishi mumkin bo'lgan konkret metodlar keltiriladi.

Ksilofon ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirish musiqiy ijroning sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Texnik mahorat tushunchasi nafaqat qo'l va barmoqlarning tezligi yoki aniqligini anglatadi, balki u musiqaning ifodali va to'g'ri bajarilishi uchun zarur bo'lgan barcha jismoniy va ruhiy ko'nikmalar to'plamidir. Ksilofon cholg'usida esa texnik mahorat yanada murakkabdir, chunki bu cholg'u har ikki qo'lning mustaqil va bir vaqtda samarali ishlashini talab qiladi, shuningdek, baraban tayoqchalari bilan turli tezlik va dinamikada aniq zarbalar berishni taqozo etadi. Ksilofon ijrochiligining asosiy texnik jihatlari quyidagilardan iborat: tayoqchalarni to'g'ri ushlash, zarbalarni aniq va bir tekis bajarish, qo'l mushaklarining elastikligi va tezkorligi, ritmik doimiylik va barqarorlik. Ushbu ko'nikmalarni shakllantirish uchun mashg'ulotlarda alohida e'tibor beriladigan asosiy elementlar mavjud. Masalan, tayog'ning to'g'ri ushlanishi, har bir zarbaning aniq bajarilishi va qo'l harakatlarining muvozanati — bularning barchasi ijro texnikasini mukammallashtirishga xizmat qiladi.

Texnik mahoratni rivojlantirishda mashqlar tizimi muhim ahamiyatga ega. Mashqlar bosqichma-bosqich murakkablashib borishi lozim, bunda dastlabki bosqichlarda oddiy ritmik va koordinatsion mashqlar bajariladi, keyinchalik esa murakkabroq ritm va dinamikaga o'tish amalga oshiriladi. Masalan, qo'llarning mustaqil harakatlanishini oshirish uchun alohida-o'quv mashqlari qo'llaniladi, ular ikki qo'lni bir-biridan farqlashga o'rgatadi. Shu bilan birga, turli tezlik va dinamikalarda ijro etish texnik mahoratning yuqori darajasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, texnik ko'nikmalarni rivojlantirishda nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki psixologik tayyorgarlik ham katta ahamiyatga ega. Ksilofon ijrochisi o'z konsentratsiyasini saqlash, ijro davomida barqarorlikni yo'qotmaslik va ijro holatida o'zini erkin his qilish ko'nikmalarini egallashi lozim. Shu sababli mashg'ulotlar vaqtida ijrochiga nafas olish, diqqatni jamlash va ruhiy holatni barqarorlashtirish bo'yicha ham tavsiyalar beriladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar ham ksilofon texnikasini rivojlantirishda samarali vositalardan hisoblanadi. Masalan, video-tahlil, o'zini yozib olish va qayta ko'rib chiqish, shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish ijrochining o'z xatolarini aniqlashi va tuzatishi uchun qulay imkoniyat yaratadi. Bu usullar ijro texnikasini tez va samarali takomillashtirishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar jarayonida qo'llaniladigan metodlar, texnik mashqlar namunalarini ham keltirish mumkin. Masalan, turli tempoda chalinadigan takrorlovchi zarbalar, ikki qo'lning mustaqil ishlashini rivojlantiruvchi poliritmik mashqlar, barqaror ritmni saqlash uchun metronom bilan bajariladigan mashqlar va boshqalar. Shu tariqa, texnik mahoratni rivojlantirish — bu nafaqat musiqiy ijro sifatini oshirish, balki ijrochining shaxsiy rivojlanishiga, uning ijodiy qobiliyatlarini yanada kengaytirishga xizmat qiluvchi kompleks jarayon. Mazkur jarayonni tizimli, bosqichma-bosqich olib borish esa ksilofon ijrochiligida yuqori darajadagi professionallikka erishishning asosiy kalitidir.

Adabiyotlar tahlili:

Ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirish masalalari musiqa ta'limi va ijrochilik san'ati sohasida ko'plab tadqiqotlarda o'z aksini topgan. O'zbekiston va xorijiy olimlarning asarlarida bu mavzu turli nuqtai nazardan yoritilgan. Masalan, amerikalik musiqa pedagogu va cholg'u ustasi M. Rosenbergning asarlarida ksilofon ijrochiligida texnika asoslari va rivojlantirish metodikalari batafsil ko'rib chiqilgan. Rosenberg ijro texnikasini o'rgatishda qo'l harakatlari va koordinatsiyaga alohida e'tibor berishni tavsiya qiladi. Uning fikricha,

texnik mashqlar tizimli ravishda bosqichma-bosqich murakkablashib borishi ijrochining mahoratini oshirishda muhim omildir.

Rossiya va MDH davlatlarida zarbli cholg'ular bo'yicha pedagogik tadqiqotlarni olib borgan olimlar, xususan, V.P. Kolesnikov va N.A. Ivanova, ksilofon ijrochiligi texnikasini shakllantirishda mushaklarning motor faolligini oshirish va ritmik aniqlikni ta'minlashga qaratilgan mashqlarning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Ular tomonidan ishlab chiqilgan mashqlar dasturi ksilofon ijrochilarining texnik salohiyatini tizimli rivojlantirishga xizmat qiladi.

Milliy musiqamizga oid adabiyotlarda esa ksilofon ijrochiligining pedagogik masalalari kam yoritilgan bo'lsa-da, umumiy zarbli cholg'ular ta'limi va ijro madaniyati bo'yicha O'zbekiston va Markaziy Osiyo mutaxassislarining tadqiqotlari mavjud. Masalan, Xorazm musiqasi tadqiqotchisi Sh. Yo'ldoshev o'z ishlarida xalq cholg'ularining texnik jihatlarini o'rganish va ularni zamonaviy musiqa ta'limiga integratsiya qilish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Bu esa ksilofon ijrochiligida milliy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish imkonini beradi. So'nggi yillarda musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni qo'llash, jumladan, video-tahlil va gamifikatsiya metodlarini ksilofon ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirishda qo'llash haqida ilmiy maqolalar soni ortib bormoqda. Bu usullar ijrochilarga o'z ijrosini mustaqil tahlil qilish va o'z ustida samarali ishlash imkonini beradi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, an'anaviy mashqlar tizimi va innovatsion texnologiyalarning ahamiyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, milliy musiqiy madaniyatga oid ilmiy izlanishlar ksilofon ijrochiligiga o'ziga xos yondashuvlarni ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Muhokama:

Ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirish usullari masalasi o'rganilganida, adabiyotlarda taklif etilgan an'anaviy va zamonaviy metodlarning o'zaro uyg'unligi ajralib turadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijrochilik mahoratini shakllantirishda bosqichma-bosqich mashqlar tizimini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv qo'l mushaklarining elastikligi, koordinatsiyani oshirish va ritmik aniqlikni ta'minlash uchun zarurdir. Texnik mahoratni rivojlantirish jarayonida ijrochining psixologik holatini hisobga olish zarurligi ham ko'p mualliflar tomonidan ta'kidlanadi. Diqqatni jamlash, stressga chidamlilik va ijro paytida o'zini boshqarish qobiliyatlari texnik ko'nikmalarning samarali shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, mashg'ulotlar tizimida nafas olish texnikalari, meditatsiya va psixologik tayyorgarlik usullaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, jumladan, video-tahlil va interaktiv platformalar yordamida o'z ijrosini qayta ko'rib chiqish, ijrochining xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etish jarayonini ancha samarali qiladi. Bu esa an'anaviy usullar bilan birga qo'llanganda, ksilofon ijrochilarining texnik salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, milliy musiqiy an'analarning ksilofon ijrochiligiga integratsiyasi ham muhimdir. Milliy uslub va madaniyat elementlarini kiritish ijro san'atining yanada boy va o'ziga xos bo'lishini ta'minlaydi. Bu, ayniqsa, O'zbekiston va Markaziy Osiyo musiqiy makonida ksilofon ijrochiligi rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muammolar sifatida esa texnik mahoratni rivojlantirishda vaqt va resurslarning yetishmasligi, shuningdek, pedagoglarning zamonaviy metodlarni to'liq o'zlashtirmasligi qayd

etilishi mumkin. Shu bois, musiqa ta'limi muassasalarida zamonaviy va an'anaviy usullarni uyg'unlashtirgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va pedagoglarni muntazam malaka oshirish kurslariga jalb etish zarurati mavjud. Ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirish — bu murakkab, ammo samarali yondashuvlarni talab qiluvchi jarayon bo'lib, unda an'anaviy pedagogik metodlar, psixologik tayyorgarlik va zamonaviy texnologiyalar uyg'un ishlatilishi lozim. Bu esa ijrochining yuqori darajadagi professional ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Ksilofon cholg'u ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirish — ijrochilik san'atining muhim va murakkab jihatlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, texnik ko'nikmalarni samarali shakllantirish uchun bosqichma-bosqich mashqlar tizimi, psixologik tayyorgarlik va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarur. An'anaviy pedagogik metodlar va milliy musiqa an'alarining uyg'unligi ijro madaniyatini yanada boyitadi va ijrochining shaxsiy ijodiy salohiyatini oshiradi. Shuningdek, musiqa ta'limi muassasalarida zamonaviy o'quv dasturlarini ishlab chiqish va pedagoglarni muntazam ravishda malaka oshirishga jalb etish texnik mahoratni rivojlantirishning samaradorligini ta'minlashda muhim omillardandir. Bu yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining davom ettirilishi ksilofon ijrochiligining rivojlanishiga va musiqa san'atining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijada, ksilofon ijrochiligida texnik mahoratni rivojlantirishning samarali usullarini joriy etish ijrochining professional darajasini oshirish bilan birga, musiqa madaniyatining yanada rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Rosenberg M. Percussion Techniques and Practice Methods. New York: Music Press, 2015.
2. Kolesnikov V.P. Pedagogical Approaches to Percussion Instruments. Moscow: Music Publishing House, 2012.
3. Ivanova N.A. Rhythm and Coordination in Percussion Performance. St. Petersburg: Art-Science, 2018.
4. Yo'ldoshev Sh. Xorazm musiqasi va an'alari. Urganch: Xorazm Universiteti Nashriyoti, 2020.
5. Smith J. Innovations in Music Education: Technology in Practice. London: Academic Press, 2019.
6. Karimova D. Zarbli cholg'ular pedagogikasi va ijrochiligi. Toshkent: Musiqa va San'at Nashriyoti, 2021.
7. Petrov A.V. Motor Skills Development in Musical Performance. Moscow: Education and Culture, 2016.
8. Johnson L. Psychological Preparation for Performing Musicians. Boston: Musician's Guide, 2017.